

Varujan Vosganian

Suttogások könyve

(Részlet)

A könyveket kezdetben tapogatva és szagolgatva értettem meg. Nem én voltam az egyetlen. A lapok között néha feltűnt egy apró, piros férgecske is. „Ne öld meg – mondta nagyapám –, ő a könyvskorpió. Minden világnak vannak saját élőlényei. A könyv is egy világ. Azért vannak élőlények, hogy elfogyasszák a világ hibáit és bűneit. Ez a skorpió is így cselekszik: kijavítja a könyvek hibáit.” Sokáig nem is hittem, amit mondott. De most én vagyok a mesélő, amolyan írnok, aki a régi hibákat szeretné kijavítani. Ezek szerint könyvskorpió vagyok.

És ott volt a másik illat, amely a Kelet fűszerei közé emelte gyermekkoromat: a kávé aromája. Ezt a mesterséget szülőföldjükről, Anatóliából hozták magukkal nagyszüleim. Természetes könnyedséggel készítették a kávé, ahogy a mesterember is tudja az íz után, mikor lehet gyúrni az agyagot. Nagy odafigyeléssel főzték meg, és lenézték azokat, akik a részletek ismerete nélkül isszák a kávé.

Legelőször is, a nagyszüleim nem vásároltak pörkölt vagy – ne adj’ isten! – örölt kávé. Volt egy a sok pörköléstől teljesen megfeketedett rézedényünk. A fedelének olyan sajátos, hajtókarral ellátott szerkezete volt, hogy a kávészemek a lehető legegyszerűsebben pörkölődtek alatta. A lassú tűzön zajló művelet körülbelül egy órát vett igénybe. Mi, gyerekek, csak pörkölt szemeket kaptunk. Úgy szopogattuk, mint a cukorkát, és ha az íz elillant, szétrágtuk és lenyeltük őket.

A darálás következett. A sznob gyűjteményekben még ma is látni ilyen csúcsos tetejű, aranyozott, arabeszkekkel díszített kávéfőzőket, amelyeket odaraknak más, már hasznavehetetlen tárgyak mellé, mint a szamovárt vagy a szenes vasalót. Gyermekkoromban a kávédaráló családtagnak számított. Sokáig tartott a darálás. Az öregek az udvarban gyűltek össze. A kovácsoltvas támlájú padokra puha párnákat rakott nagyanyám. Felváltva daráltak, úgy, hogy gondolatban mindegyikük elszámolt százig. Aki darált, nem beszélgetett, nehogy elvétsse a számolást. Ha mégis megszólalt, azt jelentette, hogy komoly dologról van szó. Mintha most is látnám őket az udvaron, a barackfa alatt: nagyapám, Garabet Vosganian, azzal a valóság felett járó tekintetével, a sógora, a nyugtalanabb és kötözködőbb Sahag Şeitania, Anton Merzian, a csizmadia, aki mindig elmesélte, miként szöktette meg a feleségét, Zaruhit, a szüleitől, Panciuból. A Focşani-ig lovon megtett húsz kilométeres utat az elbeszélő negyven év távlatából, már az Egyiptomból való kijövetelhez illő dicsfényvel övezte. A történet egyre színesebbé vált, mert Zaruhi, aki olyan süket volt, mint a föld, nem tudott ellentmondani neki. Aztán ott volt a másik csizmadia, Krikor Minasian, a Főutcáról, aki Anton Merzian komoly ellenfele volt. Ott volt Ohanes Krikorian és Arşag, a vörös, az örmény templom harangozója, aki madarakra vadászott. És ott voltak körülöttük a kövérkés nők, odicolonillatúan és ölbe tett kézzel. Arşaluis, a nagyanyám, a húga, Armenuhi, aztán Parantem, Zaruhi és Satenig.

A darálás körülbelül ezeröttszáz fordulatot jelentett. A daráló felmelegedett. Amíg már nem tudod fogni, mondta nagyapám. Amíg a kávé nem lesz olyan, mint a homok, tette hozzá, de csak akkor, ha nem volt ott Sahag Šeitanian, aki nem szerette a homokot. Néha én is átvehettem a darálót, forgathattam a hajtókart. A fém felforrósodott, és a kapcsoknál átszüremlett a kávé illata. Nagyapám olykor-olykor a tenyerébe szórt egy keveset, ízlelgette, úgy, ahogy a detektívek szokták szagolgatni a nagyobb adag kábítószerfogást. Nagyapám gyakorta kért még egy-egy kört, és az öregek engedelmessé váltak, hogy a jó illatú por minél finomabb legyen.

A kávéfőzés következett. A csonka kúp alakú ibriknek szűk nyaka volt. „Így sűrűsödik össze, ettől sípol a gőz – mondta nagyapám. – Minél inkább sűrűsödik, annál jobb ízű lesz a főzet.” Olykor-olykor az ibrik tartalmát meg is keverték. Volt valami sajátos ebben is: az ibriket addig tartották a tűzön, amíg a folyadék már-már forrni kezdett. Akkor a habját leszedték és az egyik csészébe rakták. Aztán az ibrik visszakerült a tűzre. Mindezt addig, amíg a kávé annyiszor forrt fel, ahány csészét előkészítettek. Szerettem kávéfőzés közben ott ülni nagyapám mellett. Bölcs volt és ügyes kezű. A legmeglepőbb dolgokat mindig ilyenkor mondta nekem. „Kávékészítés közben – mondta – elmondhatsz bármit, ami csak az eszedbe jut. Minden megbocsáttatik. Akik a kávé körül gyűlnek össze, nem veszekedhetnek. Később már az ő dolguk.” Szabadságának pillanatai voltak ezek. Olyankor az én öreg angyalomra emlékeztetett.

Most pedig a csészékről. Mint anyi más, elfelejtődött ez is, a kávéivás hagyománya. Manapság már különféle csészékből isszák, néha nagy vizeskanálból is. Neszkávét isznak, amelyben nincs zacc, hogy habról ne is beszéljünk. „A hab – magyarázta kiskanalával ízlelgetve nagyapám – a kávé címere.” Ma már nem puhák a társalgásra váró, körberakott székek. Az emberek kora reggel, minden társalgásra való hajlandóság nélkül, álmatagon isszák kávéjukat. Sokaknak a kávé csak ürügy arra, hogy cigarettázzanak.

A kávécsészék kicsik voltak, szépen színezettek, hasonló tányér is tartozott hozzájuk. Az ibriket törökösen gezevénék nevezték, a csészét findzsának. A teljes felszerelés török nevetek viselt, és néha még a kávé helyett is, törökösen, khaifét mondtak. Valószínű, hogy nagyszüleim, akik annak idején ugyanazt látták az öregektől a Boszporusz vagy az Eufrátesz partján, összekeverték az emlékeket és a szavakat.

Gyermekkoromban az öregek délután hat óra tájt itták meg a kávéjukat. Az elkészítés ceremóniája békés vizekre vezette a beszélgetést. A csészéknek a párnák között szorítottak helyet. Minden sietség nélkül, hangosan kortyolgatva és elégedett csettintések közepette itták a kávékat. Ez volt az a pillanat, amikor a vándorlások, a véres emlékek és a múlt idő ellenére, a világ változatlan és békésnek tűnt, a megbékélt lelkekkel együtt.

Nagyapám elővette a hegedűt, és addig játszott, amíg a csészék alján különféle kanyargós utakká száradt a zacc. Nagyanyám nem jósolt a zaccból, mert nagyapám szerint úgyis megtörténik, ami már írva van. A gondok pedig úgy vannak a világban, mint a füvek és az esők. Ha megpróbálsz elkerülni a megjövedő bajokat, azok úgyis megtörténnek, csak éppen mások vállát nehezítik el. Ha már anyi mindent el kell viselni úgyis, minek növelnéd még egyet a bűneid számát?

Király Farkas fordítása